

ACTA POLITOLOGICA

www.acpo.cz

RECENZOVANÝ ČASOPIS | PEER-REVIEWED JOURNAL

2018 | Vol. 10 | No. 3 | ISSN 1803-8220

BÍLEK, Jaroslav (2018). Výzkum vládně-armádních vztahů v Latinské Americe. *Acta Politologica*. Vol. 10, no. 3, pp. 114–131. https://doi.org/10.14712/1803-8220/23_2017

Published: 29/10/2018

Tento článek podléhá autorským právům, kopírování a využívání jeho obsahu bez řádného odkazování na něj je považováno za plagiátorství a podléhá sankcím dle platné legislativy.

This article is protected by copyright. Copying and use of its content and presenting it as original research without proper citation is plagiarism, which is subject to legal sanctions.

Katedra politologie Institutu politologických studií

Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy

Department of Political Science, Institute of Political Studies

Faculty of Social Sciences, Charles University

Výzkum vládně-armádních vztahů v Latinské Americe¹

Jaroslav Bílek²

Abstract:

The aim of this paper is to review the contemporary research on civil-military relations in Latin America. Existing researches of the civil-military relations in Latin America either work with the topic in general, accenting long-term trends (Pion-Berlin 2001), or they focus mostly on publishing output of prominent scholars in this scientific field (Pion-Berlin 2012). This particular text, however, aims at analyzing eighty-five scientific articles that were published between 1990 and 2015 in some of the leading journals. The first part of the text is quantitative and deals with the direction of research in civil-military relations in Latin America. This part uses criteria very similar to those used by a prior study by Gerald L. Munck and Richard Snyder (2007), which allows the comparison with the direction of research in comparative politics (Munck, Snyder 2007) and the direction of research in civil-military relations (Olmeda 2013). The next part of the text is qualitative and summarizes the results of causal research in this field. Based on the analysis of literature about research of civil-military relations in Latin America, we can claim that the contemporary research in this field, while not reaching the academic levels of the contemporary research in comparative politics, does nevertheless in many aspects surpass the general level of research of civil-military relations. Several avenues of prospective research can be suggested based on this review. In terms of methodology, it seems desirable to shift more attention to comparative studies, either using statistical methods or through set theoretic-methods. As far as topics are concerned, the following three directions of research seem most advisable: a deeper orientation on the topic of military entrepreneurship (Mani 2011a, 2011b), research of army on a lower analytical level than just dealing with the relationship between political and military elites and, above all, research of specific relationships between the army and some of the current left-wing regimes in Latin America - mostly because the growing de facto influence of the army in these countries (Diamint 2015).

Key words: *Civil-military relations; military coups; military influence; transitology; comparative democratization*

Úvod

Vztah civilní vlády³ a armády (*civil-military relations*) patří k jednomu z klíčových témat demokratizačních studií a potažmo celé komparativní politologie. Konkrétní podoba často

¹ Tento text vznikl v rámci projektu Specifického výzkumu FF UHK „Příčiny volební (dis)kontinuity vládnoucích stran v semi-demokratických režimech Latinské Ameriky mezi lety 1990–2015“.

² Mgr. Jaroslav Bílek, Katedra politologie, Filozofická Fakulta, Univerzita Hradec Králové, Rokitanského 62, 500 03 Hradec Králové. Kontakt: Jaroslav.bilek@uhk.cz. ResearcherID: Q-2381-2018.

³ Adjektivum civilní je důležité, protože se tato výzkumná tradice soustředí jen na vztahy vlád a armád v režimech, které jsou demokratické nebo hybridní. Vztahy vlád a armád v autoritářských režimech se poté řeší především v souvislosti s výzkumem stability a vnitřní dynamiky nedemokratických režimů. Zájemce o bližší proniknutí do problematiky vztahů vlád a armád v nedemokratických režimech je možné odkázat na výbornou knihu Milana Svolika (2012).

velmi spletitých vztahů civilní vlády a armády totiž nezřídka představuje zásadní proměnou⁴ ovlivňující podobu a fungování celého politického režimu. Typickým příkladem areálu, kterého se tato problematika přímo dotýká, je Latinská Amerika. Složité vztahy mezi armádou a civilní vládou zde často vedly k přímé intervenci vojáků do politiky, ať již v podobě svržení aktuálního prezidenta nebo dokonce k nastolení vojenské vlády. I když éru vojenských vlád odnesl v tomto areálu čas s třetí vlnou demokratizace a frekvence vojenských převratů je dnes výrazně nižší, nelze tvrdit, že by kooperace civilních vlád a armád byla v současné Latinské Americe bez problémů. Ačkoliv je plně podřízená jednou z nezbytných podmínek demokracie a její konsolidace (srov. Karl, Schmitter 1991; Przeworski 1991; Schmitter 1995; Linz, Stepan 1996), je poněkud paradoxně tato problematika často odsunutá na okraj politologického výzkumu⁵ (Bruneau 2013) a řada existujících studií se navíc orientuje na pouhé anekdotické popisování⁶ (*anecdotal case studies*; Tusalem 2013: 483) bez schopnosti adekvátně vysvětlit současné problémy (Diamint 2015: 165–167).

Cílem tohoto textu je reflexe soudobého výzkumu vládně-armádních vztahů v Latinské Americe po roce 1989 prostřednictvím analýzy odborných článků na stránkách prestižních recenzovaných časopisů, ve snaze seznámit čtenáře s nejnovějším vývojem na tomto poli. Reflexi výzkumu vztahů armády a civilních vlád se v nedávné době věnovala řada autorů. Vždy se však jednalo o práce operující v obecně rovině bez vazby na konkrétní areál (cf. Feaver 1999; Bruneau, Matei 2008; Croissant et al. 2010; Bruneau 2013; Olmeda 2013). Existující reflexe výzkumu tohoto tématu v Latinské Americe (srov. Pion-Berlin 2001; Pion-Berlin 2012) se potom zaměřují pouze na zachycení dlouhodobějších trendů a monografie nejznámější autorů, což vede k tomu, že opomíjí texty na stránkách předních časopisů celého oboru. Text je mimo úvodu členěn do dvou částí. V první části je provedena analýza obecných trendů výzkumu sledovaného tématu v Latinské Americe. Druhá část se poté podrobně věnuje syntéze závěrů z jedné části tohoto výzkumu, kterou je kauzální výzkum. Závěr shrnuje poznatky a doporučuje několik směrů možného budoucího výzkumu této problematiky.

Obecné směřování současného výzkumu vztahů vlád a armád v Latinské Americe

K analýze vývoje výzkumu vztahů vlád a armád lze přistupovat různě. Existující studie se dění v této subdisciplíně snažily zachytit buď velmi stručně z hlediska hlavních trendů (Pion-Berlin 2001) nebo pomocí analýzy publikací předních vědců v oboru (Pion-Berlin 2012). Tato kapitola se věnuje třetímu možnému přístupu a to analýze článků v odborných časopisech. Svou strukturou je výrazně inspirovaná analýzou odborných článků v komparativní

⁴ Tento předpoklad vychází z normativního přesvědčení soudobých demokratizačních studií o tom, že jakákoliv forma zásahu armády do politiky je neslučitelná s ideálem demokracie (Karl, Schmitter 1991).

⁵ Hlavní příčinu vidí Bruneau a další experti na výzkum této problematiky v neexistenci dostatečně dobrých zdrojů dat. K celému problému blíže Bílek (2016: 37–40).

⁶ Tusalemem zvolené konstatování je sice poněkud tvrdé, avšak poměrně přesně vystihuje existující problém.

politologii, za kterou stojí Gerald L. Munck a Ricard Snyder⁷ (2007), a především její nápodobou v oblasti výzkumu vztahů mezi vládou a armádou⁸ z pera José A. Olmedy⁹ (2013).

Oproti první zmíněné práci se pochopitelně soustředí jen na jednu specifickou oblast politologického výzkumu a v rozporu s druhou se věnuje jen výzkumnému úsilí v Latinské Americe, avšak ve větším spektru odborných časopisů. Ve snaze o případnou komparaci výsledků se zmíněnými studii jsem potom analyzoval články, které vyšly mezi lednem 1990 a květnem 2016¹⁰. Soustředil jsem se primárně na články v časopisech zanesených do databáze *Web of Science*. Co do tematického rozpětí jsem tak sledoval nejen *Armed forces & Society*, tedy slovy Feavera „*nepostradatelný časopis této komunity*“ (Feaver 1999: 211), a časopisy orientující se na politologický výzkum v Latinské Americe (kupříkladu *Latin American Politics and Society*), ale také přední časopisy komparativní politikologie obecně (například *Comparative Political Studies*). Mimo články v předních impaktovaných žurnálech jsem potom do svého výběru zařadil i několik hojně citovaných článků v časopisech *Military Review*, *Revista Fuerzas Armadas y Sociedad* a *Journal of Political and Military Sociology*¹¹. Ze svého výběru jsem naopak vyřadil recenze, recenzní statě a teoretické či empirické články, které se primárně nevěnovaly Latinské Americe. Zde myslím především kvantitativní studie s velkým vzorkem. Pokud však tyto studie obsahují důležitá zjištění pro diskuzi o povaze *civil-military relations* v Latinské Americe (srov. Tusalem 2010; Tusalem 2013; Hunter, Robins 2015), budou zmíněny v další kapitole. Celkem tedy můj vzorek obsahuje 85 článků v 26 odborných časopisech (viz Tabulka 1).

Tabulka 1: Rozložení analyzovaných článků v odborných časopisech

Časopis	Studie
Armed forces & Society	16
Latin American Politics and Society	11
Journal of Democracy	8
Latin American Perspectives	7
Bulletin of Latin American Research	5
Comparative Politics	5

⁷ Známa studie Muncka a Snydera se věnovala analýze trendů v politologickém výzkumu na stránkách dvou předních časopisů celé disciplíny.

⁸ Termín nápodoba je zvolen s ohledem na to, že předložená studie používá ve snaze o porovnání získaných závěrů shodné kategorie a stejný formát tabulek.

⁹ Olmeda se ve své práci snažil zmapovat obecné výzkumné trendy na základě analýzy článků v časopise *Armed forces & Society*. Jeho řešení tak naprosto opomíjí články publikované v jiných časopisech. Toto řešení je samozřejmě legitimní vzhledem k pověsti celého časopisu, ale zároveň svým způsobem nedostatečné. Pokud totiž je celé subdisciplíně (a závěry Olmedy to jen podrhují) podsouvána přílišná orientace na strohé deskriptivní studie, není příliš fér podrobit analýze pouze časopis, který se právě o takové studie, ve snaze o oslovení co největšího publika, snaží. Je to podobně zavádějící, jako hodnotit metodologickou úroveň výzkumu demokratizačních studií pouze na základě textů publikovaných v časopise *Journal of Democracy*, který tiskne převážně deskriptivní případové studie, nebo pouze na základě článků v časopise *Democratization*, jenž je výrazně více orientován směrem ke kvantitativním metodám.

¹⁰ Volba zvoleného časového úseku je motivována snahou o zachycení aktuálního vývoje a faktem, že existující přehledy literatury se až příliš zaměřují pouze na práce staršího data.

¹¹ V těchto časopisech jsem se však soustředil výhradně na hojně citované texty, protože nejde o časopisy kvalitativně srovnatelné s analyzovanou kategorií.

Časopis	Studie
Journal of Interamerican Studies and World Affairs	4
Comparative Political Studies	3
Latin American Research Review	3
Journal of Political and Military Sociology	3
Revista Fuerzas Armadas y Sociedad	2
Revista de Ciencia Política	2
Military Review	2
Third World Quarterly	2
International political Science Review	1
Contemporary Security Policy	1
Journal of Politics in Latin America	1
Turkish Studies	1
Democracy and Security	1
Security Studies	1
Nueva Sociedad	1
Canadian Journal of Latin American and Caribbean Studies	1
Conflict, Security & Development	1
Asian Journal of Political Science	1
Small Wars & Insurgencies	1
Social Justice	1

Zdroj: autor.

Při rozdělení analyzovaných textů podle tematického zaměření (Tabulka 2) na stejné čtyři kategorie, které ve svém textu identifikoval Olmeda (2013), je možné říci, že se výzkum vztahů vlád a armád v Latinské Americe příliš neliší od výzkumu vztahů vlád a armád obecně. Jediným ztelnějším rozdílem je výraznější rozdíl v případě výzkumu vojenských převratů a zásahů armády do politiky. Obě změny je však možné poměrně snadno vysvětlit. Pokles v zájmu o studium vojenských převratů z 12,6 % na 7,14 % (Olmeda 2013: 68), je pravděpodobně způsoben nízkým počtem vojenských převratů v Latinské Americe v posledních letech. Zvýšení zájmu o druhé zmíněné téma z necelých 10 % (Olmeda 2013: 68) na více než 15 % je poté přímým důsledkem stejného jevu, kdy se výzkumníci v Latinské Americe soustředí na jiná témata jako je třeba chování armády v době politických krizí (Pion-Berlin, Trinkunas 2010).

Tabulka 2: Tematický rozptyl výzkumu vládně-armádních vztahů v Latinské Americe 1989–2016

Téma	Články (%)
Vztah armád a vlád/kontrola armády	67,85
Vojenské převraty	7,14
Vojenské režimy/vojenský vláda	9,52
Participace armády v politice	15,49
Celkem	100
(N)	85

Zdroj: autor.

Na základě cílů analyzovaných textů je poté možné konstatovat, že výzkum v Latinské Americe je podobně jako výzkum celého tématu obecně orientován silně ve prospěch empirické analýzy (Tabulka 3). Velmi nízký počet čistě teoretických studií je však dán taktéž tím, že většina čistě teoretických příspěvků k výzkumu vládně-armádních vztahů (jako například Croissant et al. 2010) se neváže ke konkrétnímu areálu. Výjimkou je potom především diskuze o tom, proč politici v Latinské Americe nevěnují dost pozornosti bezpečnostním tématům (srov. Pion-Berlin 2005; Trinkunas 2005; Pion-Berlin, Trinkunas 2007; Bruneau, Matei 2008), která přispěla ke vzniku nové konceptualizace výzkumu celé problematiky (Bruneau, Matei 2012). V souladu s obecnými trendy celé subdisciplíny stojí výzkum v Latinské Americe taktéž především na deskriptivních studiích. Pouhých 12,95 % primárně kauzálních studií je jistě velmi málo v porovnání s obecnými trendy v komparativní politologii, v jejímž rámci se podle Muncka a Snydera věnuje kauzálnímu výzkumu přibližně 48 % studií (2007: 11). Zmíněných 12,95 % je však zároveň relativně hodně oproti obecnému průměru celé subdisciplíny, kde se kauzálnímu výzkumu věnuje méně než 4 % studií (Olmeda 2013: 70). Protože tento výsledek vypadá na první pohled velmi pozitivně, pokusil jsem se o výpočet jen pro články vyšlé mezi lety 1989–2007, tedy ve stejném úseku, jakému se věnoval Olmeda. V kratším úseku tvořily kauzální studie 12 % z celkového počtu sledovaných textů, tedy stále více než trojnásobek oproti průměru celé subdisciplíny, což je pro výzkumníky vládně-armádních vztahů v Latinské Americe poměrně pozitivní informace. Na druhé straně je třeba říci, že na značném množství těchto studií spolupracoval David Pion-Berlin, takže tento stav možná vypovídá spíše o nezastupitelné úloze tohoto výzkumníka než o metodologických kvalitách celé subdisciplíny. Rozhodně je zde stále výrazný prostor pro budoucí zlepšení, protože současný stav je na přibližně 27 % současné komparativní politologie.

Tabulka 3: Zacilení výzkumu vztahů vlád a armád v Latinské Americe 1990–2016

Cíl	Druh studie	Články (%)	Druh studie celkem	Články (%)
Teorie a empirie	Teorii generující	5,88	Teorii generující	5,74
	Teorii generující a empirická	50,58		
	Empirická	43,54	Empirická	94,12
	Celkem	100,00		
Deskripce a kauzalita	Deskriptivní	71,76	Deskriptivní	87,05
	Deskriptivní a kauzální, ale primárně deskriptivní	15,29		
	Deskriptivní a kauzální, ale primárně kauzální	8,23	Převážně kauzální	12,95
	Kauzální	4,72		
	Celkem	100,00		

Zdroj: autor.

V otázce metod výzkumu (Tabulka 4) je situace obdobná jako v minulém případě. Výsledky jsou mírně nad průměrem subdisciplíny, avšak výrazně pod průměrem komparativní politologie jako celku. Nejmarkantněji je to vidět v metodách empirického výzkumu, kdy výzkum vztahů civilních vlád a armád v Latinské Americe sestává především z kvalitativních studií a kvantitativní metody obsahuje jen necelých 6,25 % článků oproti 36,7 % v komparativní politologii jako takové (Munck, Snyder 2007: 13). Ještě horší poté je, že většina výzkumníků

ve svých textech rezignuje na explicitní vymezení svého metodologického přístupu a je tedy někdy těžké odlišit teoretickou a empirickou část a seznámit se s metodologickými postupy autorů. Na obranu výzkumníků je však třeba říci, že tyto problémy jsou vlastní především textům staršího data a v posledních letech je možné sledovat výraznou i když stále nedostatečnou snahu o zlepšení. Poměrně zajímavé potom je velmi nízké množství studií kombinujících kvalitativní a kvantitativní metody. Tento jev je však charakteristický pro celou subdisciplínu (Olmeda 2013: 70) a rozhodně je tedy v této oblasti mnoho prostoru pro zlepšení.

Tabulka 4: Metody výzkumu vztahů vlád a armád v Latinské Americe 1990–2016

Metodologické zacílení	Druh metody	Články (%)	Součet	Články (%)
Metoda teoretizace	Induktivní	72,00		
	Deduktivní	28,00		
	Celkem	100,00		
Metoda výzkumu	Kvalitativní	86,25		
	Smíšené, převážně kvalitativní	7,50		
	Smíšené, převážně kvantitativní	2,50	Převážně kvali.	93,75
	Kvantitativní	3,75	Převážně kvanti.	6,25
	Celkem	100,00		

Zdroj: autor.

Co do spektra (Tabulka 5) využitých dat je možné říci, že současný výzkum vztahů vlád a armád v Latinské Americe používá všechny běžné druhy dat mimo průzkumů veřejného mínění. Existuje však poměrně vysoká variabilita ve spektru užitých dat napříč metodami a časem. Záměrně říkám časem, protože především některé starší texty deskriptivního charakteru stojí primárně nebo výrazně pouze na sekundárních zdrojích. V současnosti je situace výrazně lepší, ale i tak představují sekundární zdroje nejčastější zdroj dat, i když je třeba říci, že se výzkumníci snaží více a více diverzifikovat své spektrum zdrojů směrem k dalším druhům dat. V porovnání s obecnými trendy subdisciplíny je třeba s potěšením zmínit především vysoké využití vládních a oficiálních dokumentů, které v Latinské Americe představuje vždy alespoň 50 % v každé metodologické tradici. Tím se zdejší výzkum vztahů civilních vlád a armád dostává téměř na úroveň obecného průměru v komparativní politologii (Munck, Snyder 2007: 20) a do hlubokého kontrastu s obecnými trendy subdisciplíny, kde tento druh dat podle Olmedy využívá jen 2,1 % studií (2013: 71). Data z médií potom využívají výzkumníci v Latinské Americe výrazně více, než je při výzkumu sledovaného tématu zvykem, a dokonce o něco více, než je obecný průměr komparativní politologie (Munck, Snyder 2007: 20; Olmeda 2013: 71).

Tabulka 5: Spektrum používaných dat ve výzkumu vládně-armádních vztahů v Latinské Americe 1990–2016

Způsob získání dat	Metoda empirické analýzy			
	Kvalitativní	Kvalitativní, smíšené, převážně kvalitativní	Smíšené, převážně kvantitativní	Kvantitativní
Sekundární zdroje	89,85	100,00	100	100
Média a nové zdroje dat	75,36	66,60	100	0
Vládní a oficiální dokumenty	52,17	100,00	50	0

Způsob získání dat	Metoda empirické analýzy			
	Kvalitativní	Kvalitativní, smíšené, převážně kvalitativní	Smíšené, převážně kvantitativní	Kvantitativní
Rozhovory	15,94	16,67	0	0
Průzkumy veřejného mínění	0	0	0	0

Zdroj: autor.

V získávání a zaznamenání dat (Tabulka 6) je možno vidět velké rezervy. Kvantitativní studie totiž stojí výhradně na analýze existujících datasetů, což vzhledem k obecně vždy trochu spekulativní kvalitě dat souvisejících s armádou (srov. Bruneau, Matei 2012: 2) není ideální a jistě je zde prostor pro zlepšení, především v případě studií orientovaných na menší počet států. Co do zaznamenání dat jsou potom patrné nízké standardy ve kvalitativních studiích, avšak i zde se situace zlepšuje s časem a navíc jde o neduh, se kterým se, byť v o něco menší míře, potýká komparativní politologie jako taková (srov. Munck, Snyder 2007: 22).

Tabulka 6: Sběr dat a využití metody ve výzkumu vládně-armádních vztahů v Latinské Americe 1990–2016

Metoda empirické analýzy	Nová data		Existující data	
	Ano	Ne	Ano	Ne
Kvalitativní	82,6	17,4	15,95	84,05
Kombinované, převážně kvali.	100	0	100	0
Kombinované, převážně kvanti.	50	50	100	0
Kvantitativní	0	100	100	0

Zdroj: autor.

Obecně tak lze k trendům ve výzkumu vztahů civilních vlád a armád v Latinské Americe na stránkách odborných časopisů říci především to, že je v souladu s obecnými trendy v komparativní politologii patrná vzrůstající kvalita publikovaných studií a dokonce i průběžná fragmentace celé subdisciplíny. Jestliže jsme v devadesátých letech mohli o výzkumu tohoto tématu mluvit (poněkud nadneseně) jako o subdisciplíně, která se soustředí na jednopřípadové studie deskriptivního charakteru a ještě často vychází především ze sekundárních zdrojů, je dnes možné konstatovat, že kvalitativní posun je i přes zmíněné nedostatky nepřehlédnutelný. V řadě hodnocených kritérií se navíc dá výzkum vládně-armádních vztahů v Latinské Americe označit za jistý „*crème de la crème*“ celého oboru. Na druhé straně je nutné přiznat, že ani tak v řadě aspektů nesnese srovnání s obecným průměrem současné komparativní politologie. Již takřčená fragmentace sledovaných témat je poté vidět především ve zrodu celé řady dalších témat a výzkumných perspektiv, jako je kupříkladu výzkum „*armádní každodennosti*“ (Jaskoski 2011; 2012; 2012b). Případné rozšíření podobných směrů výzkumů s sebou potom do budoucna jistě přinese také důraz na sofistikovanější způsoby získávání a využívání dat, které by se mohly (především ve kvalitativních studiích) projevit ve snížení závislosti na sekundárních zdrojích. Na druhé straně se pochopitelně nabízí otázka, zda můžeme klást na kvalitu dat ve výzkumu *civil-military relations* stejné nároky jako na výzkum v těch oblastech komparativní politologie, které k nim mají snazší přístup už z povahy studovaného fenoménu. Jistě však můžeme klást nároky, nebo spíše doufat ve větší využití kvantitativních a kombinovaných metod obecně. I když nejsou sofistikovanější metody samospasné, je to bezpochyby jeden z prostředků, který může napomoci

naší schopnosti vysvětlení empirické reality a snaha o zlepšení by tedy měla být takřikajíc samozřejmá. V tomto ohledu je poté škoda, že ačkoliv je patrný poměrně výrazný kvalitativní nárůst oproti devadesátým letům minulého století, je kvalitativní posun v posledních deseti letech spíše nevýrazný.

Současný kauzální výzkum vládně-armádních vztahů v Latinské Americe

Předchozí kapitola ukázala, že současný výzkum vztahů vlád a armád v Latinské Americe trpí neduhem, který je vlastní tomuto výzkumnému směru obecně, a to výraznou dominancí deskripce a snahou věci spíše popsat, než vysvětlit. Protože je snaha o vysvětlení vztahu mezi proměnnými nezastupitelnou úlohou politikologie, bude se následující kapitola soustředit na ty příklady výzkumů, které nějakým způsobem přispívají do diskuze o vztazích mezi proměnnými. Pro větší přehlednost jsou jednotlivé studie začleněny do čtyř podkapitol, které představují čtyři nejfrekventovanější směry výzkumu ve sledovaném období. Ve výsledku je v těchto čtyřech podkapitolách zahrnuta většina textů, které se ve sledovaném úseku objevily na stránkách odborných časopisů.

Vojenské převraty

Tradiční závisle proměnnou při výzkumu vztahů armád a vlád představují vojenské převraty. Výzkum vojenských převratů a intervencí armády v politice obecně tak má svou tradici i v Latinské Americe (srov. Fossum 1967; Putnam 1967; Norlinger 1977; Wiarda 1978; Needler 1978). Protože však předchozí generace výzkumníků došla k závěrům, které si často vzájemně odporovaly (Dix 1994: 439–440), rozhodl se Robert H. Dix podrobit nejčastější vysvětlení příčin vojenských převratů a vlivu armády v Latinské Americe empirickému testu na novějších datech. Jeho závěry jsou zajímavé především proto, že oproti některým starším studiím nenašel souvislost mezi přítomností vojenského převratu a špatnou ekonomickou kondicí daného státu (Dix 1994: 447).

Podle něj není možné vysvětlit zkoumaný problém pomocí socioekonomických proměnných, přináší vlastní vysvětlení. Jeho práce dává nízký počet vojenských převratů v Latinské Americe v 80. a 90. letech za vinu kombinaci více faktorů, z nichž patrně nejdůležitějšími je postoj ekonomických elit, ekonomická konstelace¹² a proměna mezinárodních systému do podoby, která příliš nepřeje intervencím ze strany armády. Ekonomické elity totiž dle Dixe díky neoliberalním reformám a pro ně pozitivní politické konstelace v Latinské Americe nemají oproti minulosti potřebu „*klepat na vrata kasáren*“ (Dix 1994: 448) a vyjednávat o neústavních způsobech jak ochránit své zájmy. „*Neoliberalní obrat*“ poté podle Dixe působí pozitivně i na nárůst sociální mobility, která taktéž snižuje riziko budoucích vojenských převratů, což je zjištění v souladu se závěry starší studie Roberta D. Putnama (1967). K podobným závěrům jako Dix došel nedávno i Rollin F. Tusalem (2010) ve své statistické studii, která zahrnovala vojenské převraty z celého světa. Podle Tusalema má totiž vysoká míra ochrany vlastnických práv negativní vliv na pravděpodobnost vojenského převratu v Latinské Americe (Tusalem 2010: 355).

Fabrice Lehoucq a Aníbal Pérez-Liñán (2013) poté ve své studii příčin vojenských

¹² V Dixově výzkumu je ekonomická konstelace pouze součástí příčinné kombinace faktorů, které vedou k vojenským převratům, a ne faktorem, který je sám o sobě příčinou vojenských převratů.

převratů došli k tomu, že klíčovou proměnnou je míra politické soutěživosti daného režimu. Tam kde je vysoká, existuje nižší pravděpodobnost výskytu vojenského převratu a to i v případě, že je v dané zemi historická tradice zásahů armády do politiky. Zároveň opět potvrdili slabý vliv ekonomických a institucionálních proměnných. Na práci Lehoucq a Péreze-Liñána a do diskuze o problematice “*coup traps*”¹³ obecně pak ve své studii reagují Taeko Hiroi a Sawa Omori (2014). Studie potvrzuje, že ekonomické proměnné nemají samy o sobě vliv na frekvenci vojenských převratů v Latinské Americe. Riziko možného vojenského převratu však podle Hiroiho a Omoriho stoupá, pokud se odehrávají významné politické změny ve společnostech, které jsou charakteristické vysokou sociální nerovností a převládající orientací hospodářství na odvětví s nízkou přidanou hodnotou (Hiroi, Omori 2014: 12).¹⁴

V souvislosti s vojenským převratem v Hondurasu se poté Seligson a Booth (2009) snaží obohatit diskuzi o příčinách vojenských převratů v současné Latinské Americe o problematiku politické kultury. Na základě dat z areálového výzkumu veřejného mínění totiž ukazují, že Honduras byl před rokem 2009 v Latinské Americe zemí s nejvyšší nespokojeností občanů v kombinaci s relativně nízkou podporou demokracie a vysokou mírou podpory pro vojenské převraty, konfrontační politiku a rebelie (Seligson, Booth 2009: 4). Ačkoliv sami autoři přiznávají, že rozhodně nedokázali predikovat zhroucení demokracie v Hondurasu (Seligson, Booth 2009: 4), je možné s nimi souhlasit v tom, že identifikovali zajímavou konfiguraci proměnných, jež k vojenskému převratu mohou vést.

Vliv armády v politice

Druhou historicky nejtradičnější závisle proměnnou představuje vliv armády v politice (*military influence in politics*). Výzkum v této oblasti byl podobně jako v dalších oblastech výzkumu vztahů vlád a armád od počátku třetí vlny demokratizace silně ovlivněn tranzitologickým paradigmatem a soudobý výzkum této problematiky v Latinské Americe lze v tomto kontextu vnímat především jako stýkání a potýkání výzkumníků z Latinské Ameriky s teoriemi předních osobností tranzitologické generace. Velmi silným momentem tranzitologického paradigmatu byla teze (přesvědčení) o tom, že na podobu politického režimu po přechodu k demokracii má vliv především silová konfigurace aktérů během samotné tranzice¹⁵. Jinými slovy tedy to, že vliv armády bude po „přechodu k demokracii“ větší v těch režimech, kde došlo ke sjednané tranzici mezi vládou a opozicí (srov. Linz 1981; Garretón 1989; Karl, Schmitter 1991; Valenzuela 1992; Agüero 1995). Prvními, kdo v kontextu Latinské Ameriky tuto tezi úspěšně konfrontovali, byli David Pion-Berlin a Craig Arceneaux (1998), když se rozhodli vrátit do hry otázku politických institucí. Podle jejich empirické studie totiž nejde ani tak o rozložení sil během procesu tranzice, ale o institucionální nastavení po ní. Dle Piona-Berlina a Arceneauxe totiž o úspěchu konkrétní politiky rozhoduje kombinace míry autonomie a

¹³ Tedy diskuze o tom, proč v některých státech dochází k vojenským převratům opakovaně a v jiných vůbec.

¹⁴ Za odvětví s nízkou přidanou hodnotou autoři považují hospodářství závislé na těžbě nerostných surovin nebo zemědělství. Příkladem takového státu je podle nich Bolívie (Hiroi, Sawa 2014: 12).

¹⁵ Tradičně tedy to, jestli jsou špičky armády při jednání o podobě nového režimu silné. Tento rozdíl bývá demonstrován na odlišném postavení armády v Argentině a Chile po přechodu k demokracii. V Chile byla armáda v době přechodu silná, a tak si v novém režimu zajistila řadu výhod a rezervovaných domén. Oproti tomu v Argentině, po prohře ve válce s Británií, byla pozice armády daleko horší a do nového režimu vstupovala značně oslabená. Toto konstatování je pochopitelně zjednodušené tak, aby bylo v souladu s argumentem tehdejší tranzitologické literatury (Valenzuela 1992).

velikosti autority dané instituce. Pokud jsou obě hodnoty těchto proměnných vysoké, je vliv armády na danou agendu nízký, a naopak (Pion-Berlin, Arceneaux 1998: 639–642). V kontextu diskuze o problematice rezervovaných domén¹⁶ je třeba zmínit závěry výzkumu, který představil nedávno Tusalem (2013). Ten na pomoci statistických metod zjistil, že přítomnost rezervovaných domén má negativní dopad na kvalitu demokracie.¹⁷

Druhou význačnou tezí, kterou se rozhodli Pion-Berlin a Arceneaux konfrontovat, bylo normativní přesvědčení o tom, že by se armáda neměla zapojovat do domácích misí, protože to vede k narušení její profesionality a zvýšení vlivu armády na domácí politiku (Huntington 1957). Jak však Pion-Berlin a Arceneaux ukázali ve své další studii, jsou tyto obavy poměrně nepodložené, protože nelze jednoduše rozlišit míru kontroly civilistů na aktivity armády čistě na základě toho, zda jde o domácí nebo zahraniční mise (Pion-Berlin, Arceneaux 2000). Pion-Berlin se tématu věnoval i dále a spolu s Haroldem Trinkunasem v dalším výzkumu zjistili, že angažování armády na domácím poli v čase nestability nemusí nutně vést k vojenské intervenci. K té totiž podle nich dochází jen v případě, kdy se armáda angažuje ve státech s nízkou mírou civilní kontroly (Pion-Berlin, Trinkunas 2005). Klíčové tedy není, jak moc se armáda angažuje a jak slabá je demokracie v dané zemi, ale „*kdo stráží strážce a jak*“ (Bruneau, Tollefson 2006).

Armáda však nemusí zasahovat do politiky jako celek. V posledních dvou desetiletích jsme často svědky politického angažmá bývalých vojáků, kteří se při realizaci vlastních politických ambicí snaží těžit jak z podpory veřejnosti, tak dobrých vztahů s bývalými „*spolubojovníky*“. Této problematice se podrobněji věnoval Paul W. Zagorski (2003) ve studii zaměřené na politické angažmá aktérů neúspěšných vojenských převratů, kteří později uspěli v prezidentských volbách. Na základě komparace dvou případů s odlišnou hodnotou závislé proměnné dochází ke zjištění, že faktorem, který rozhodl o pozdějším úspěchu politického angažmá Huga Chaveze a pozdějším neúspěchu dvojice Lino Ovieda a Raul Cubas, byla především míra legitimity režimu v čase neúspěšného pokusu o státní převrat. Zatím co Chávezův neúspěšný pokus o státní převrat jen dále oslabil demokratický režim ve Venezuele, byla situace v Paraguayi přesně opačná (Zagorski 2003, 109–111).

Další možností poté je, že armáda zasáhne do vnitropolitické situace tak, že nezasáhne, tedy neuposlechne rozkaz. Jak totiž ukázaly předchozí výzkumy, je postoj armády důležitou proměnnou ovlivňující výsledek politických krizí v Latinské Americe (Pérez-Liñán 2005; Barndt 2010). Pion-Berlin a Trinkunas (2010) ve své studii na toto téma ukazují, že nejčastější a nejbezpečnější strategií armády je v současné Latinské Americe nezasahovat a zůstat v kasárnách. Přesto se však najdou případy, kdy se i přes zjevné výhody této strategie rozhodne armáda přidat k některé straně sporu a nestát stranou. Klíčovými faktory, které rozhodnutí armády ovlivňují, jsou podle autorů potenciální zisky z takové akce na straně jedné a možná rizika na straně druhé. V další práci se potom Pion-Berlin pouští s kolegy ještě dál a odhaluje hned několik faktorů, které mohou být příčinou armádní neposlušnosti. Takovými faktory jsou například materiální situace armády, vnitřní jednota armádních složek, vztah

¹⁶ Rezervovanou doménou je myšlena oblast politiky bez vlivu volených zástupců, na kterou má naopak vliv armáda. Valenzuela za příklad rezervované domény považuje centrální banku v Chile po pádu Pinochetova režimu. Ta totiž byla stranou vlivu politiků, ale pod přímým vlivem bývalých příslušníků junty, kteří významně rozhodovali o jejím složení (Valenzuela 1992).

¹⁷ Tento předpoklad pochopitelně zní poměrně logicky a předložený závěr velmi banálně, avšak na obranu autora je vhodné konstatovat, že platnost tohoto předpokladu před ním nikdo ve vícepřípadové studii neověřoval.

armády a veřejnosti a pohled na legálnost vládního jednání (Pion-Berlin et al. 2014). Obě zmíněné studie tak otevírají velmi zajímavé výzkumné téma, avšak mají také řadu slabších míst. Mimo nízkého počtu případů v obou studiích jde například o velký počet proměnných ve studii druhé. Bude tak zajímavé podrobit tento problém dalšímu zkoumání na více případech a za pomoci propracovanějšího výzkumného designu. Potenciálně velmi slibná by mohla být například analýza středního počtu případů pomocí fsQCA.

Armádní rozpočet (defence budget)

Třetím tématem, na které se více soustředila pozornost výzkumníků, je velikost armádního rozpočtu. Jde totiž o téma, které má dopad jak na míru autonomie armády, tak na její možnosti ovlivňovat politiku. Ve výzkumu armádního rozpočtu ve sledovaném časovém úseku je možné identifikovat dva směry bádání. První se orientuje na problematiku faktorů ovlivňujících velikost armádního rozpočtu jako celku. Druhý směr je poté ještě o něco konkrétnější a snaží se vysvětlit příčiny nárůstu jedné ze složek armádního rozpočtu, kterou jsou peníze jdoucí přímo na přezbrojování armády.

První diskuze se podobně jako v minulém případě rozhořela na pozadí diskuze o povaze armády v souvislosti s přechodem od vojensko-byrokratických autoritářských režimů v Latinské Americe. Velmi klíčovým příspěvkem je zde především práce Alfreda Stepana (1988), kterou lze označit za jádro celé diskuze. Stepan ve zmíněné práci analyzoval výdaje na armádu vůči HDP ve čtyřech zmíněných vojenských režimech (Brazílie, Argentina, Chile a Uruguay) a zaujalo ho, že v Brazílii paradoxně a oproti předpokladům během vojenské vlády výdaje na armádu poklesly. Na základě svého zjištění se tak domníval, že by po přechodu k demokracii měly výdaje na armádu v Brazílii opět zvýšit. K tomu ho vedlo přesvědčení o tom, že pro brazilskou armádu bude lehčí lobovat za své požadavky v demokracii (Stepan 1988: 92). Podobně, byť především z již zmíněných tranzitologických pozic, se pak na problematiku socioekonomické situace armády v Brazílii dívali i další autoři (srov. O'Donnell 1988; Karl 1990; Hagopian 1990). Obecně tedy panovalo přesvědčení, že ekonomické vyhlídky armády v Brazílii jsou spíše dobré. Toto přesvědčení se však v roce 1995 rozhodla svou studii konfrontovat Wendy Hunter. Ve svém článku totiž ukazuje, že oproti předpokladům rozpočet armády klesá a příčinu tohoto stavu vidí v efektu volební soutěže. Podle jejího názoru totiž konfrontace politiků prostřednictvím voleb vede k tomu, že jsou náklady na armádu osekávány, protože politici ve snaze uspět ve volebním budou přesouvat stále více prostředků do sociálních (nevojenských) oblastí, aby si zajistili znovuzvolení (Hunter 1995: 427–438).

Do znovuověření těchto dvou vzájemně si odporujících závěrů se nedávno pustili Jorge Zaverucha a Flávio da Cunha Rezende (2009), když vysvětlení obou předchozích autorů konfrontovali s novými daty. Jejich studie potvrdila závěry Stepana a ozřejmila kauzální mechanismu celého problému. Ten byl totiž jedním z nedostatků původní Stepanovy studie. Nová studie však ukázala, že vysvětlení armádních příjmů v současné Brazílii stojí především na existenci pragmatické aliance mezi prezidentem a armádou, protože obě tyto instituce se vzájemně potřebují a souzní spolu v otázce zachování stávajícího společenského pořádku (Zaverucha, Da Cunha Rezende 2009: 421–425).

Vztah mezi volebním systémem a velikostí armádního rozpočtu podrobili nedávno hlubšímu zkoumání Lance Y. Hunter a Joseph W. Robbins. Jejich studie ukazuje, že existuje statisticky signifikantní vztah mezi mírou personalizace volebního systému a výdaji na armádu. Ve státech kde je hodnota tohoto indexu vysoká, jako je třeba Brazílie, jsou

výdaje nižší a ve státech s nízkou hodnotou indexu volební personalizace naopak vyšší. Případem takového státu v Latinské Americe je podle autorů například Venezuela (Hunter, Robbins 2015: 57, 65–66). Jejich studie se však věnuje pouze období mezi lety 1984–2004, takže by bylo nepochybně zajímavé věnovat se celému problému podrobněji.

O vysvětlení variance ve výši vojenských rozpočtů v Latinské Americe obecněji se poté snažili především Robert E. Looney a Peter C. Frederiksen. Již v roce 1988 publikovali studii, ve které prokázali vliv některých ekonomických proměnných na vojenský rozpočet (Looney, Frederiksen 1988). Protože však jejich model nedokázal predikovat vývoj v 80. a 90. letech, přichází s novým vysvětlením, které tentokrát stojí na kombinaci tří proměnných. Těmi podle Looneyho a Frederikseny jsou rozpočtová setrvačnost, zbytkový armádní vliv a míra ozbrojených konfliktů v celém areálu. Podle těchto tří proměnných lze podle autorů vysvětlit část rozdílů ve výdajích na armádu státu Latinské Ameriky. I když jejich model dovede odhadnout řadu dlouhodobých trendů, uznávají, že do budoucna je třeba stanovit, jak působí změny ve vojenském rozpočtu jednotlivých států na regionální vztahy a vylepšit vysvětlující schopnosti modelu začleněním více kontextuálních proměnných. Také upozorňují na to, že jejich model sledoval jen vliv zkoumaných proměnných na velikost armádních výdajů vůči HDP a je tedy třeba vše ověřit za pomoci jiné operacionalizace závisle proměnné jako například armádní výdaje na občana nebo úroveň importu armádního materiálu vůči HDP (Looney, Frederiksen 2000: 447).

Doporučený směr budoucího výzkumu poměrně pěkně nastiňuje druhou z výzkumných cest, kterou se vydali Jorge M. Battaglino (2013), Rafael A. Duarte Villa a Brigitte Weiffen (2014). Ti se ve svých výzkumech už věnují konkrétně vysvětlení rozdílu ve výdajích na přezbrojování. Jejich výzkumný zájem je poté veden především stavem empirické reality v Latinské Americe, kdy jsme v řadě států v poslední dekádě svědky vzrůstajících výdajů na renovaci a rozšiřování zbrojního arzenálu. Obě studie se shodují na tom, že dosavadní vysvětlení celé problematiky stojí převážně na ekonomických a bezpečnostních vysvětleních, která nejsou v současné Latinské Americe příliš užitečná.

Podle Battaglino lze vzrůstající náklady na přezbrojení ve většině případů v Latinské Americe vysvětlit pomocí kombinace tří faktorů, kterými jsou armádní doktrína, velikost armádního rozpočtu a míra zájmů politiků o bezpečnostní otázky (Battaglino 2013). Druzí dva autoři poté ve své studii ukazují, že důležitým a dosud opomíjeným faktorem jsou taktéž nekonfliktní mezinárodní motivy. Za takové motivy považují především regionálně-globální aspirace států jako Brazílie, Chile nebo Venezuela. Tyto státy totiž podle autorů nezbírají především z toho důvodu, že by se cítily ohroženy nebo plánovaly vojenskou expanzi, ale aby ospravedlnily svou pozici v mezinárodním systému (Duarte Villa, Weiffen 2014: 155–156).

Reforma justice

Posledním mimořádně zajímavým tématem, které je přítomné v odborné literatuře během analyzovaného období, jsou příčiny reformy vojenské justice. Anthony W. Pereira (2001) ve svém textu na základě analýzy čtyř případů (Argentina, Brazílie, Chile, Mexico) otěstoval tři tehdy nejvlivnější vysvětlení v odborné literatuře a jeho závěrem bylo, že klíčovou proměnnou je druh přechodu k demokracii. Úspěšná reforma vojenské justice je podle něj možná jen v případech, kdy dojde ke kolapsu nedemokratického režimu. Protože jak však sám Pereira přiznává, je takovéto vysvětlení velmi vágní, dochází na základě podrobné analýzy sledovaných případů ke zjištění, že podoba tranzice není jednoduchá proměnná, ale

spíše série historických procesů. V té potom podle něj o úspěchu či neúspěchu reformy vojenské justice rozhoduje to, zda se armádě podaří obhájit legitimitu vojenského soudnictví a zajistit si pro něj podporu v kongresu (Pereira 2001: 572).

O pár let později se na příčiny reformy vojenské justice ve svém výzkumu zaměřují Brett J. Kyle a Andrew G. Reiter (2011). Na základě revize odborné literatury předpokládají, že o úspěchu či neúspěchu reformy vojenské justice bude rozhodovat rovnováha mezi velikostí armádní autonomie a vlivem reformního hnutí. Svůj model testují na sedmnácti případech a jsou schopni úspěšně předpovědět hned deset, což znamená, že i přes jisté limity má jejich teorie jistý potenciál (Kyle, Reiter 2011: 40). Není bez zajímavosti, že hned v pěti případech ze sedmi, kde jejich teorie nepredikovala podobu reformy správně, byla tehdejší podoba vojenské reformy pozitivnější než očekávání. Kyle a Reiter se domnívají, že v těchto případech nelze vyloučit riziko zpětného vývoje a je třeba těmto případům věnovat větší výzkumnou pozornost (2011: 42–43).

Závěr a perspektivy dalšího výzkumu

Není pochyb o tom, že postavení armády v demokratickém systému a její vztahy s civilní vládou mohou zásadním způsobem ovlivnit podobu celého politického systému. To samo o sobě dělá z výzkumu vztahů armády a vlády jedno z klíčových témat politologického výzkumu. Tento text se snažil přiblížit vývoj v tomto tématu během posledních několika desetiletí pomocí analýzy studií na toto téma v předních odborných časopisech. První kapitola ukazuje, že téma se sice těší poměrně velkému zájmu výzkumníků, avšak kvalita výzkumů zdaleka nedosahuje současných standardů v komparativní politologii. Příčinou tohoto stavu je především nízký počet kvantitativních studií a převaha deskriptivních studií obecně. Druhá kapitola však názorně ukazuje, že i přes zmíněné nedostatky dokázali výzkumníci v této oblasti přispět do obecného stavu poznání řadou zajímavých vysvětlení, především pokud jde o kauzální výzkum příčin vojenských převratů, armádního vlivu, velikosti armádního rozpočtu a reformy vojenské justice. I tak je však stále řada nevyužitých výzkumných cest.

První se váže k metodologii. Velkým neduhem výzkumu v této oblasti je převaha převážně deskriptivních studií. Primárně by se výzkum v této oblasti měl soustředit na ověřování teorií na větším množství případů a více využívat pestré palety metod určených ke kauzálnímu výzkumu. Především se zde nabízí využití kvalitativní komparativní analýzy, protože dosavadní kauzální studie většinou buď odhalují kauzální mechanismy na velmi malém počtu případů, nebo testují proměnné na velkém vzorku výhradně prostřednictvím statistických metod. Druhou možností naopak je věnovat se sofistikovanější deskripci. Dosavadní již kritizované nadužívání deskripce se totiž až příliš často soustředí na analýzu elit a vrcholných státních institucí. Orientace na nižší celky analýzy by mohla výrazně napomoci našemu hlubšímu porozumění studovaných problémů. Jako hodny následování se v této souvislosti jeví například práce Maiah Jaskoski (srov. 2010, 2011, 2011b) nebo Samuela J. Fische (2001).

V otázce témat vidím největší prostor především v tématech spojených se specifickým vztahem armády a některých vlád v současné Latinské Americe. Přesněji ve studiu toho, co Rut Diamint (2015) nazývá novým militarismem v Latinské Americe, tedy specifických vztahů armád a vlád některých současných levicových režimů (Venezuela, Ekvádor, Bolívie, Nicaragua), které často oscilují na hraně mezi demokracií a autoritářstvím. Další velmi podprezentované téma výzkumu představuje problematika armádního podnikání (Mani 2011a; 2011b). Obě témata představují zásadní problém pro fungování demokratic-

kých režimů a paradoxně o nich víme poměrně málo jak z deskriptivního tak komparativního hlediska. Problémy, na které upozorňuje Diamint, by zároveň mohly znovuoživit diskuzi o hybridních režimech poručnického charakteru (srov. Merkel 2004; Gilber, Mohseni 2011). Navíc, jak upozorňuje Diamint, jsme v řadě zemí svědkem paradoxní situace, kdy armáda je de iure podřízená civilní vládě, ale de facto má stále větší moc (Diamint 2015: 164), což si samo o sobě vyžaduje modifikaci zažitých výzkumných přístupů, protože v takové situaci asi obvyklá analýza vládních dokumentů příliš světla do problematiky nepřinese. Budoucí výzkum vztahů vlád a armád v Latinské Americe tak má před sebou řadu výzev i příležitostí a bude zajímavé sledovat, jak se jí výzkumníci zhostí.

LITERATURA:

- AGÚERO, Felipe (1995). *Soldiers, Civilians, and Democracy: Post-Franco Spain in Comparative Perspective*. Baltimore: John Hopkins University Press.
- BARNDT, William T. (2010). Executive Assaults and the Social Foundations of Democracy in Ecuador. *Latin American Politics and Society*. Vol. 52, no. 1, pp. 121–154. <https://doi.org/10.1111/j.1548-2456.2010.00076.x>
- BATTAGLINO, Jorge M. (2013). The Determinants of Arms Spending in South America. *Journal of Politics in Latin America*. Vol. 5, no. 2, pp. 71–103.
- BÍLEK, Jaroslav (2016): Když armáda mluví do politiky aneb k vysvětlení příčin vojenských intervencí do politiky v Latinské Americe. *Central European Journal of Politics*. Vol. 2, no. 1, pp. 35–49.
- BRUNEAU, Thomas C. (2005). Civil-Military Relations in Latin America: The Hedgehog and Fox Revised. *Revista Fuerzas Armadas y Sociedad*. Vol. 19, no. 1–2, pp. 111–131.
- BRUNEAU, Thomas C.; MATEI, Florina C. (2008). Towards a New Conceptualization of Democratization and Civil-Military Relations. *Democratization*. Vol. 15, no. 5, pp. 909–929. <https://doi.org/10.1080/13510340802362505>
- BRUNEAU, Thomas C. (2013). Civilians and the Military in Latin America: The Absence of Incentives. *Latin American Politics and Society*. Vol. 55, no. 4, pp. 143–160. <https://doi.org/10.1111/j.1548-2456.2013.00216.x>
- BRUNEAU, Thomas C.; MATEI, Florina C. (2012). Introduction. In BRUNEAU, Thomas C.; MATEI, Florina C. (eds). *The Routledge Handbook of Civil-Military Relations*. London: Routledge, pp. 1–10. <https://doi.org/10.4324/9780203105276>
- BRUNEAU, Thomas C.; TOLLEFSON, Scott D.; eds. (2006). *Who Guards the Guardians and How: Democratic Civil-Military Relations*. Austin: University of Texas Press.
- CROISSANT, Aurel et al. (2010). Beyond the Fallacy of Coup-ism: Conceptualizing Civilian Control of the Military in Emerging Democracies. *Democratization*. Vol. 17, no. 5, pp. 950–975. <https://doi.org/10.1080/13510347.2010.501180>
- DIAMINT, Rut (2015). A New Militarism in Latin America. *Journal of Democracy*. Vol. 26, no. 4, pp. 155–168. <https://doi.org/10.1353/jod.2015.0066>
- DIX, Robert H. (1994). Military Coups and Military Rule in Latin America. *Armed Forces & Society*. Vol. 20, no. 3, pp. 339–345. <https://doi.org/10.1177/0095327X9402000307>
- DUARTE, Villa Rafael A.; WEIFFEN, Brigitte (2014). South American Re-armament: From Ba-

- lancing to Symbolizing Power. *Contemporary Security Policy*. Vol. 35, no. 1, pp. 138–162. <https://doi.org/10.1080/13523260.2014.884342>
- FEAVER, Peter D. (1999). Civil-Military Relations. *Annual Review of Political Science*. Vol. 2, pp. 211–241. <https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.2.1.211>
- FITCH, Samuel D. (2001). Military Attitudes toward Democracy in Latin America: How Do We Know if Anything Has Changed? In PION-BERLIN, David (eds). *Civil-Military Relations in Latin America New Analytical Perspectives*. Chapel Hill and London: The University of North Carolina Press, pp. 59–87.
- FOSSUM, Egil (1967). Factors Influencing the Occurrence of Military Coups d’Etat in Latin America. *Journal of Peace Research*. Vol. 4, no. 3, pp. 228–251.
- GARRETÓN, Manuel A. (1989): *The Chilean political process*. Boston: Unwin Hyman.
- LEAH, Gilbert; MOHSENI, Payam (2011). Beyond Authoritarianism: The Conceptualization of Hybrid Regimes. *Studies in Comparative International Development*. Vol. 46, No. 3, pp. 270–297. <https://doi.org/10.1007/s12116-011-9088-x>
- HAGOPIAN, Frances (1990). Democracy by Undemocratic Means? Elite, Political Pacts, and Regime Transition in Brazil. *Comparative Political Studies*. Vol. 23, no. 2, pp. 147–170. <https://doi.org/10.1177/0010414090023002001>
- HIROI Taeko; OMORI, Sawa (2014). Policy change and coups: the role of income inequality and asset specificity. *International Political Science Review*. Vol. 36, no. 4, pp. 1–16. <https://doi.org/10.1177/0192512113518568>
- HUNTER, Wendy (1995). Politicians against Soldiers: Contesting the Military in Postauthorization Brazil. *Comparative Politics*. Vol. 27, no. 4, pp. 425–443.
- HUNTER, Lance Y.; ROBBINS, Joseph W. (2015). Military Spending and Electoral Systems: A Reconsideration. *Armed Forces & Society*. Vol. 42, no. 1, pp. 51–74. <https://doi.org/10.1177/0095327X14559976>
- HUNTINGTON, Samuel P. (1957). *Soldier and State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations*. Harvard: Harvard University Press.
- JASKOSKI, Maia (2011). Civilian Control of the Armed Forces in Democratic Latin America: Military Prerogatives, Contestations, and Mission Performance in Peru. *Armed Forces & Society*. Vol. 38, no. 1, pp. 71–91. <https://doi.org/10.1177/0095327X11398449>
- JASKOSKI, Maia (2012a). Public Security Forces with Private Funding: Local Army Entrepreneurship in Peru and Ecuador. *Latin American Research Review*. Vol. 47, no. 2, pp. 79–99.
- JASKOSKI, Maia (2012b). The Ecuadorian Army: Neglecting a Porous Border While Policing the Interior. *Latin American Politics and Society*. Vol. 54, no. 1, pp. 127–157. <https://doi.org/10.1111/j.1548-2456.2012.00145.x>
- KARL, Terry L. (1990). Dilemmas of Democratization in Latin America. *Comparative Politics* Vol. 23, no. 1, pp. 1–21. <https://doi.org/10.2307/422302>
- KARL, Terry L.; SCHMITTER, Philippe (1991). What Democracy Is and Is Not. *Journal of Democracy*. Vol. 2, no. 3, pp. 75–88. <https://doi.org/10.1353/jod.1991.0033>
- KYLE, Brett J.; REITER, Andrew G. (2011). Dictating Justice: Human Rights and Military Courts in Latin America. *Armed Forces & Society*. Vol. 38, no. 1, pp. 27–48. <https://doi.org/10.1177/0095327X10390464>
- LINZ, Juan J.; STEPAN, Alfred (1996). *Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe*. Baltimore: John Hopkins University Press.
- LINZ, Juan J. (1981). Some Comparative thoughts on the transition to democracy in Portu-

- gal and Spain. In BRAGA DE MACERO, Juan; SERFATY, Simon (eds). *Portugal since the revolution*. Boulder: Westview press, pp. 25–46.
- LEHOUCQ, Fabrice; PÉREZ-LIÑÁN, Aníbal (2013). Breaking Out of the Coup Trap Political Competition and Military Coups in Latin America. *Comparative Political Studies*. Vol 47, no. 8, pp. 1105–1129. <https://doi.org/10.1177/0010414013488561>
- LOONEY, Robert E.; FREDERIKSEN, Peter C. (1988). Economic Determinants of Latin American Defense Expenditures. *Armed Forces & Society*. Vol 14, no. 3, pp. 459–471. <https://doi.org/10.1177/0095327X8801400307>
- LOONEY, Robert E.; FREDERIKSEN, Peter C. (2000). The Effect of Declining Military Influence on Defense Budgets in Latin America. *Armed Forces & Society*. Vol. 26, no. 3, pp. 437–449. <https://doi.org/10.1177/0095327X0002600305>
- MANI, Kristina (2011a). Militares Empresarios: Approaches to Studying the Military as an Economic Actor. *Bulletin of Latin American Research*. Vol. 30, no. 2, pp. 183–197. <https://doi.org/10.1111/j.1470-9856.2010.00445.x>
- MANI, Kristina (2011b). Military Entrepreneurs: Patterns in Latin America. *Latin American Politics and Society*. Vol. 53, no. 3, pp. 25–55. <https://doi.org/10.1111/j.1548-2456.2011.00124.x>
- MERKEL, Wolfgang (2004). Embedded and defective democracies. *Democratization*. Vol. 11, no. 5, pp. 33–58. <https://doi.org/10.1080/13510340412331304598>
- MUNCK, Geraldo L.; SNYDER, Ricard (2007). Debating the Direction of Comparative Politics: An Analysis of Leading Journals. *Comparative Politics*. Vol. 40, no. 1, pp. 5–31. <https://doi.org/10.1177/0010414006294815>
- NEEDLER, Martin (1968). *Political Development in Latin America: Insability, Violence and Evolutionary Change*. New York: Random House.
- NORLINGER, Eric (1977). *Soldiers in Politics: Military coups and governments*. New York: Prentice Hall.
- O'DONNELL, Guillermo (1988). Challenges to Democratization in Brazil. *World Politics*. Vol. 5, no. 2, pp. 281–300.
- OLMEDA, José A. (2013): Escape from Huntington's Labyrinth: Civil-military Relations and Comparative Politics. In BRUNEAU Thomas C.; MATEI, FLORINA C. (eds). *The Routledge Handbook of Civil-Military Relations*, London: Routledge, pp. 61–76. <https://doi.org/10.4324/9780203105276>
- PEREIRA, Anthony W. (2001). Virtual Legality: Authoritarian Legacies and the Reform of Military Justice in Brazil, the Southern Cone, and Mexico. *Comparative Political Studies*. Vol. 34, no. 5, pp. 555–574. <https://doi.org/10.1177/0010414001034005004>
- PERÉZ-LIÑÁN, Aníbal (2005). Democratization and Constitutional Crises in Presidential Regimes. Toward Congressional Supremacy? *Comparative Political Studies*. Vol. 38, no. 1, pp. 51–74. <https://doi.org/10.1177/0010414004270888>
- PION-BERLIN, David; ARCENEUX, Craig (1998). Tipping the Civil-Military Balance Institutions and Human Rights Policy in Democratic Argentina and Chile. *Comparative Political Studies*. Vol. 31, no. 5, pp. 633–661. <https://doi.org/10.1177/0010414098031005004>
- PION-BERLIN, David; ARCENEUX, Craig (2000). Decision-Makers or decision-takers? Military Missions and Civilian Control in Democratic South America. *Armed Forces & Society*. Vol. 26, no. 3, pp. 413–436. <https://doi.org/10.1177/0095327X0002600304>
- PION-BERLIN, David (2001). Introduction. In PION-BERLIN, David (eds). *Civil-Military Relations in Latin America New Analytical Perspectives*. Chapel Hill and London: The Univer-

- sity of North Carolina Press, pp. 1–35.
- PION-BERLIN, David (2005). The Defence Wisdom Deficit in Latin America: A Reply to Thomas C. Bruneau. *Revista Fuerzas Armadas y Sociedad*. Vol. 20, no. 1, pp. 51–62.
- PION-BERLIN, David (2012): The Latin American Military. In KINGSTONE, Peter; YASHAR, Deborah J. (eds.). *Routledge Handbook of Latin American Politics*. New York: Routledge, pp. 76–87.
- PION-BERLIN, David; ESPARZA, Diego; GRISHAM, Kevin (2014). Staying Quartered: Civilian Uprising and Military Disobedience in the Twenty-First Century. *Comparative Political Studies*. Vol. 47, no. 2, pp. 230–259. <https://doi.org/10.1177/0010414012450566>
- PION-BERLIN, David; TRINKUNAS, Harold (2005). Democratization, Social Crisis and the Impact of Military Domestic Role in Latin America. *Journal of Political and Military Sociology*. Vol. 33, no. 1, pp. 5–24.
- PION-BERLIN, David; TRINKUNAS, Harold (2007). Attention Deficits: Why Politicians Ignore Defence Policy in Latin America. *Latin American Research Review*. Vol. 42, no. 3, pp. 76–100. <https://doi.org/10.1353/lar.2007.0031>
- PION-BERLIN, David; TRINKUNAS, Harold (2010). Civilian Praetorianism and Military Shirking During Constitutional Crises in Latin America. *Comparative Politics*. Vol. 42, no. 4, pp. 395–411. <https://doi.org/10.5129/001041510X12911363509990>
- PRZEWORSKI, Adam (1991). *Democracy and the Market: Political and Economical Reforms in Eastern Europe and Latin America*. New York: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139172493>
- PUTNAM, Robert (1967). Towards Explaining Military Intervention in Latin America Politics. *World Politics*. Vol. 20, no. 1, pp. 83–110. <https://doi.org/10.2307/2009729>
- SELINGSON, Mitchell A.; BOOTH, John A. (2009). Predictiong Coups? Democratic Vulnerabilities, The AmericasBarometer and the 2009 Honduras Crisis. *AmericasBarometer Insights: 2009. Special Report on Honduras*.
- STEPAN, Alfred (1988). *Rethinking Military Politics: Brazil and the Southern Cone*. Princeton: Princeton University Press.
- SVOLIK, Milan W. (2012). *The Politics of Authoritarian Rule*. New York: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139176040>
- TUSALEM, F. Rollin (2010). Determinants of Coup d’État Events 1970–90: The Role of Property Rights Protection. *International Political Science Review*. Vol. 31, no. 3, pp. 346–365. <https://doi.org/10.1177/0192512110369572>
- TUSALEM, F. Rollin (2013). Bringing the Military Back in: The Politicisation of the Military and its Effect on Democratic Consolidation. *International Political Science Review*. Vol. 35, no. 4, pp. 482–501. <https://doi.org/10.1177/0192512113496683>
- VALENZUELA, Samuel J. (1992). Democratic Consolidation in Post Transitional Settings: Notion, Process, and Facilitating Positions. In MAINWARING, Scott; O’DONNELL, Guillermo; VALENZUELA, Samuel J. (eds). *Issues in Democratic Consolidation: The New South American Democracies in Comparative Perspectives*. Notre Dame, IN: University of Notre Dame Press, pp. 57–104.
- WIARDA, Howard (1977). *Critical Elections and Critical Coups: State, Society, and the Military in the Processes of Latin American Development*. Athens, Ohio: Ohio University Center for International Studies.
- ZAGORSKI, Paul W. (2003). Democratic Breakdown in Paraguay and Venezuela: The Shape of Things to Come for Latin America? *Armed Forces & Society*. Vol. 30, no. 1, pp. 87–116.

<https://doi.org/10.1177/0095327X0303000104>

ZAVERUCHA, Jorge; Da CUNHA REZENTE, Flávio (2009). How the Military Competes for Expenditure in Brazilian Democracy: Arguments for an Outlier. *International Political Science Review*. Vol. 30, no. 4, pp. 407–429. <https://doi.org/10.1177/0192512109342689>